

II. AKTUALNA TEMA

PROGNOZA SVJETSKIH GOSPODARSKIH TRENDOVA DO 2001. GODINA

Za Hrvatsku, kao malu i dinamičnu ekonomiju, od velikog su značenja zbivanja u svjetskom gospodarstvu. U radu se, stoga, analiziraju ukupne gospodarske prilike u svijetu u prošloj godini, te perspektive razvoja u razdoblju 2000.-2001. Daje se pregled kretanja osnovnih makroekonomskih veličina za svjetsko gospodarstvo, zajedno s osnovnim značajkama monetarne i fiskalne politike, te politike tečaja. Iscrpniji pregled slijedi i za pojedine skupine zemalja - Sjevernu Ameriku, zemlje Europske unije, tranzicijske zemlje Srednje i Istočne Europe i Aziju.

1. SVJETSKO GOSPODARSTVO

Ekonomska situacija u svijetu 1999. godine, a na osnovu podataka kojima se raspolagalo u jesen prošle godine¹, bila je povoljnija od one u 1998. Rast je u 1999. godini iznosio oko 2.6% u usporedbi s 1.7% u 1998. godini. Izgledi za slijedeće dvogodišnje razdoblje (2000.-2001.) također su optimistični te se procjenjuje da će u 2001. godini rast premašiti 3% i dostići stope rasta koje su prevladavale prije početka međunarodne financijske krize iz 1997. godine.

¹ Kao izvor za sve kvantitativne podatke, osim ako drugačije nije navedeno, koristili su se materijali pripremljeni za redoviti jesenski sastanak projekta "LINK" koji je od 1. do 5. studenog održan u Ateni, Grčka. Prognoze za pojedine zemlje izrađene su na osnovi strukturalnih makroekonometrijskih modela nacionalnih gospodarstava uključenih u LINK model svjetskog gospodarstva.

Koje su bile osnovne značajke svjetskog gospodarstva u protekloj godini? Zbog međunarodnih financijskih previranja koja su započela prije više od dvije godine, svjetsko gospodarstvo je suočeno s velikim neravnotežama, kako između pojedinih zemalja, tako i unutar pojedinih nacionalnih ekonomija. U procesu ekonomskog oporavka nužno je ublažavanje i/ili uklanjanje tih neravnoteža. Kojom brzinom i s kakvom će se uspješnošću to odvijati još je uvijek teško reći. Sama činjenica da se dijelovi svjetskog gospodarstva nalaze u različitim fazama poslovnog ciklusa može na daljnji trend gospodarskog rasta imati dvojak utjecaj. Može djelovati kao dinamička i stabilizirajuća snaga za održavanje globalnog rasta, što zahtijeva snažnu međunarodnu koordinaciju i suradnju, ali također može pridonijeti jačanju međunarodnog protekcionizma. Stoga će jačanje međunarodnih integracija i intenziviranje međunarodnih tokova kapitala za donositelje ekonomskih odluka predstavljati nove izazove.

Zemlje pogođene međunarodnom financijskom krizom postupno se oporavljaju, no njihov je oporavak još uvijek nedovoljan. Daljnje napredovanje ovisit će o budućim strukturnim reformama u tim gospodarstvima.

Kao što se i očekivalo, međunarodna financijska tržišta su se u 1999. godini stabilizirala, a povjerenje investitora je obnovljeno. Pritisci na sniženje cijena roba na svjetskom tržištu u znatnoj su mjeri ublaženi, prvenstveno jakim skokom cijena nafte. U međuvremenu je monetarna politika u većini ekonomija održavala kamatne stope niskima ili ih je snizila.

U 1999. godini zamjetan su napredak ostvarile zemlje u razvoju². Agregatna se stopa rasta procjenjuje na 3%, što je znatan rast u odnosu na 1998. godinu kada je iznosila 1.3%. Procjenjuje se da je u 1999. godini rast BDP-a po stanovniku iznosio 1.2%, dok se u 1998. radilo o

² Tu se ubrajaju zemlje Afrike, Zapadne, Južne i Istočne Azije, te Latinske Amerike i Kariba.

padu od 0.5%. Za razdoblje 2000.-2001. godina prognozira se rast iznad 5%, što će tu grupu zemalja vratiti na visoke prosječne stope rasta zabilježene u ranim devedesetim godinama.

U grupi manje razvijenih zemalja oporavak u zemljama *Južne i Istočne Azije* jači je i brži od očekivanog. Procjenjuje se da je u 1999. godini iznosio 4.3%. U toj regiji politikom kontrolirane inflacije pomaže se ekspanzija domaće potražnje, dok rast vanjske trgovine "vuče" industrijsku proizvodnju. Osim Indonezije i Hong Konga, za većinu krizom pogođenih azijskih zemalja, oporavak u 1999. godini je bio solidan. Republika Koreja postiže još bolje rezultate i njezin rast dostiže 10%. Za Kinu i Indiju, dva najveća gospodarstva u regiji, očekuje se nastavak snažnog rasta, koji je znatno iznad prosjeka grupe nerazvijenih zemalja. Za razdoblje 2000.-2001. u azijskim nerazvijenim zemljama prognozira se rast od 5-6%. Održivost tako visokog rasta u regiji ovisit će prvenstveno o nastavku provođenja strukturnih reformi u pojedinim zemljama.

Ekonomski izgledi povoljniji su i za druge nedovoljno razvijene regije. I dok je snažan skok cijena nafte znatno doprinio gospodarskom rastu zemalja izvoznica nafte u Africi, Latinskoj Americi i zapadnoj Aziji, ostala gospodarstva u razvoju također su izvukla određene koristi od općeg poboljšanja uvjeta u svjetskom gospodarstvu. Procjenjuje se da su *afričke zemlje* u 1999. godini ostvarile rast od 3%, a u razdoblju 2000.-2001. prognozira se ubrzanje rasta na 4.5%. U *Latinskoj Americi*, gdje je nekoliko zemalja u prvoj polovici 1999. godine iskusilo usporavanje rasta, predviđa se spor, ali sveobuhvatan oporavak. Iako je u protekloj godini u cijeloj regiji još uvijek bila prisutna blaga recesija od -0.5%, za razdoblje 2000.-2001. prognozira se rast od 3.5-4.5% (prvenstveno u Argentini, Čileu, Kolumbiji, Ekvadoru i Venezueli). U zemljama *Zapadne Azije*, nakon recesije u 1998. godini, rast je u 1999. godini povećan na skoro 4%, a za naredno dvogodišnje razdoblje očekuje se stabilan rast iznad 4%. Oporavak u regiji predvode zemlje izvoznice nafte.

Rezultati *tranzicijskih zemalja* i dalje su prilično razočaravajući, iako su se tijekom 1999. godine pojavila neka manja poboljšanja. Razlike između pojedinih tranzicijskih zemalja i dalje su velike, a i njihov je rast vrlo neujednačen. Rusko je gospodarstvo u 1999. godini ostvarilo bolje ekonomske rezultate, nego što se to očekivalo nakon financijske krize iz 1998. godine. Oporavak je vođen supstitucijom uvoza, što je rezultat znatne deprecijacije nacionalne valute u 1998. godini. Industrijska proizvodnja na uzlaznoj je putanji, inflacija se znatno smanjila, i na taj način podupire stabilan devizni tečaj. Prema srednjoročnim prognozama, rast BDP-a u razdoblju 1999-2001. iznosit će oko 1%. Za skupinu zemalja Srednje i Istočne Europe u narednom razdoblju prognozirani je rast od 3-4%. Pritom su izgledi za Mađarsku i Poljsku nešto povoljniji od prosjeka.

Ekonomski izgledi za zemlje s *razvijenim* tržišnim gospodarstvima općenito su dobri. Procjenjuje se da je u 1999. godini rast iznosio oko 2.5%. U 2000. godini prognozira se usporavanje na 2.2%, a u 2001. ponovno ubrzanje od 2.5%. Pritom je gospodarstvo Sjeverne Amerike u protekloj godini i dalje raslo po visokoj stopi od skoro 4%. U razdoblju 2000.-2001. prognozira se nešto skromniji rast, prvenstveno zbog uvjeta na tržištu rada. Ekonomsko usporavanje u Europi početkom 1999. pokazalo se kratkotrajnim, iako ne i za Njemačku i Italiju. U slijedećem dvogodišnjem razdoblju prognozira se ubrzanje ekonomskog rasta.

Prognoze kretanja osnovnih makroekonomskih veličina u svjetskom gospodarstvu prikazane su u tablici 1.

Tablica 1
**KRETANJA U SVJETSKOJ PRIVREDI - PREGLED PROGNOZA
 OSNOVNIH POKAZATELJA**

- stope rasta u %

	Prognoza				
	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
BDP (USD, cijene 1995)					
SVIJET	1.6	2.6	2.8	3.1	3.1
Razvijena tržišna gospodarstva	1.8	2.5	2.2	2.5	2.5
- SAD	3.9	3.9	2.4	2.8	2.8
- Japan	-2.9	0.9	1.0	1.7	1.5
- EU	2.7	2.1	2.6	2.6	2.7
Zemlje u razvoju	1.2	3.3	5.1	5.3	5.2
- Latinska Amerika i Karibi	2.2	-0.4	3.5	4.5	4.4
- Afrika	2.9	3.0	4.4	4.5	4.7
- Južna i Istočna Azija	-2.1	5.1	5.6	5.6	5.6
- Kina	7.8	7.4	7.5	7.2	7.0
- Zapadna Azija	-2.0	3.8	4.3	4.0	4.5
Srednja i Istočna Europa	1.7	2.1	3.7	4.7	5.5
- Rusija	-6.1	1.1	0.8	1.4	3.3
SVJETSKA TRGOVINA					
Izvoz, realno	3.8	3.4	5.7	5.9	5.8
INFLACIJA (deflator osobne potrošnje)					
Razvijena tržišna gospodarstva	0.8	0.7	0.8	1.0	1.3
NEZAPOSLENOST					
Razvijena tržišna gospodarstva	7.3	7.1	7.0	6.7	6.6
- Sjeverna Amerika	4.9	4.7	4.9	4.8	4.8
- EU*	12.2	11.4	11.1	10.6	10.2
- Japan	4.1	4.8	4.5	4.0	3.7

*Bez Grčke, Irske, Nizozemske i Švicarske.

Izvor: Materijali pripremljeni za jesenski sastanak projekta LINK, koji je od 1. do 5. studenog 1999. godine održan u Ateni, Grčka.

Osnovna značajka svjetskog gospodarstva u 1999. godini oporavak je vanjskotrgovinske razmjene, ali s izrazitim neravnomjernostima između pojedinih zemalja. Čini se da oporavak rasta trgovine zaostaje za rastom proizvodnje. U prvoj polovici 1999. međunarodna trgovina rasla je vrlo sporo. U nekim je regijama (Azija, Latinska Amerika) iskazan i pad razmjene, uglavnom zbog postkriznog smanjivanja uvozne potražnje. S

oporavkom mnogih zemalja u drugom polugodištu 1999. oporavlja se i međunarodna trgovina. Procjenjuje se da je rast svjetskog izvoza u 1999. godini iznosio 3.4%, što je nešto niže od rasta ostvarenog u 1998. godini koji je bio 3.8%. Za razdoblje 2000.-2001. ekonomisti prognoziraju brži rast međunarodne trgovine, s rastom obujma izvoza od oko 6%.

Međunarodna financijska kriza 1997. godine nije jednako pogodila sve sudionice vanjskotrgovinske razmjene, pa su i prilagodbe u trgovinskim bilancama pojedinih zemalja bile različite. Općenito se može reći, da su učinci krize uključujući i promjene u uvjetima vanjskog financiranja, bili uglavnom nepovoljni za uvoznu potražnju u mnogim manje razvijenim zemljama i uglavnom povoljni za mnoga razvijena tržišna gospodarstva, prvenstveno za SAD. Trgovinski deficit SAD-a u 1999. godini približio se skoro 300 mrd USD, dok je većina nerazvijenih gospodarstava, ostvarivala trgovinske suficite, koji su nastali gotovo isključivo smanjivanjem uvoza. Zbog velike neujednačenosti u kretanju vanjskotrgovinske razmjene, očekuje se da će procesi ublažavanja tih razlika biti dugotrajni.

Promjene i pomaci u strukturi međunarodne trgovine ni u protekloj godini nisu doveli do značajnijih trgovinskih konflikata, djelomično i zbog nastavka rasta zaposlenosti u SAD-u. Na vidjelo je izbilo tek nekoliko trgovinskih sporova uključujući Europsku uniju i SAD. Zajedno s oporavkom svjetskog gospodarstva očekuje se i nastavak trgovinske liberalizacije u budućnosti.

Kao posljedica međunarodne financijske krize 1997-1998. došlo je do pada cijena roba na svjetskim tržištima. Tako su cijene nafte i industrijskih materijala bile najniže u proteklom desetljeću. Međutim, od prvog tromjesečja 1999. cijene mnogih roba su se stabilizirale, a neke su se počele oporavljati.

Tako se u razdoblju od ožujka do studenog 1999. godine cijena nafte udvostručila. Uspješna ograničenja proizvodnje, kao i očekivanja o oporavku svjetske potražnje podigle su razinu cijena iznad one prije financijske krize. Srednjoročne LINK-ove prognoze pretpostavljaju da će trenutno visoke cijene nafte potaknuti veću ponudu nafte u razdoblju 2000.-2001, što se neće neutralizirati spekulativnim stvaranjem zaliha. Procjenjuje se da će se nakon pada od 33% u 1998. i rasta od 35% u 1999. cijene nafte stabilizirati, a godišnji porast cijena u 2000. godini mogao bi (zbog prijenosa iz prethodne godine) iznositi oko 9%.

Cijene metala znatno su porasle od ljeta 1999. godine. S oporavkom svjetske industrijske proizvodnje očekuje se da će takav rast cijena biti održan i u razdoblju 2000.-2001. Za razliku od toga, cijene većine poljoprivrednih proizvoda ostale su niske, iako se u razdoblju 2000.-2001. očekuje njihov skroman oporavak.

Međunarodne financije turbulencije negativno su utjecale na priljev stranog kapitala u zemlje s tzv. tržištima u nastajanju. Tokovi kapitala u te zemlje znatno su se smanjili tijekom krize 1997-1998. Obujam neto tokova privatnog kapitala u 1998. godini iznosio je samo jednu trećinu obujma kapitala u 1996. godini. Iako se povjerenje investitora postupno vraća, nakon brazilske krize u jesen 1998. godine, neto tokovi privatnog kapitala u zemlje s tržištima u nastajanju i dalje ostaju ograničeni. Budući da se procjenjuje da je smanjeno i službeno zaduživanje tih zemalja, vjerojatno je smanjen i ukupni priljev kapitala u te zemlje 1999. godine. Za razdoblje 2000.-2001. prognozira se skromno povećanje u tokovima privatnog kapitala, tako da će neto tokovi kapitala dostići 50% razine iz 1996. godine. S druge pak strane, strane direktne investicije u zemlje s tržištima u nastajanju su čak i u jeku financijske krize ostale stabilne. Stoga se procjenjuje da će to ostati glavni stabilni izvor vanjskog financiranja za te ekonomije.

Već nekoliko posljednjih godina svjetsko gospodarstvo, osim nekoliko zemalja, uspješno kontrolira inflaciju³. Tome doprinose mnogobrojni čimbenici poput restriktivne monetarne politike i fiskalne politike te povećane globalne konkurencije. Ti čimbenici nisu samo smanjili stvarne stope inflacije, nego i očekivanja o njenoj budućoj dinamici u mnogim zemljama.

Srednjoročne prognoze ukazuju da će se i u razdoblju 2000.-2001. održati stabilna inflacija. Za većinu razvijenih ekonomija, gdje su stope inflacije blizu 0, očekuje se slab porast inflacije, uvjetovan oporavkom svjetskih cijena roba i situacijom na tržištu rada. Stopa inflacije vjerojatno će ostati ispod 3% - što je ciljana stopa inflacije mnogih centralnih banaka u razvijenim zemljama. Japan će i dalje proživljavati nisku deflaciju. Za većinu tržišta u nastajanju, prognozirana je nastavak dezinflacije, naročito za zemlje s dvoznamenkastim stopama inflacije poput Indonezije, Rusije, Turske i nekoliko latinskoameričkih i tranzicijskih zemalja.

Trenutna situacija na tržištima rada različita je u svjetskoj ekonomiji, a tako će i ostati u kratkom roku. SAD i nekoliko drugih zemalja gotovo se približava tzv. punoj zaposlenosti i njihove stope nezaposlenosti trenutno su najniže u povijesti. Procjenjuje se, također, da će se u Europi ubrzati smanjivanje nezaposlenosti zajedno s očekivanom ekonomskom ekspanzijom i strukturnim reformama na tržištu rada⁴. Istovremeno, financijska je kriza povećala nezaposlenost u mnogim tržištima u

³ U posljednje dvije godine, deflacija u nekim zemljama (Kina, Japan) uzrokuje brige nosiocima ekonomske politike. Glavni uzrok deflacije u tim ekonomijama slaba je agregatna potražnja, koja je rezultat promjena u ponašanju potrošača i investitora, koje su izazvane nekim cikličnim i/ili strukturnim promjenama u gospodarstvu.

⁴ Poboljšanja u zaposlenosti u pravilu zaostaju za ekonomskim oporavkom u poslovnom ciklusu. Nezaposlenost je u nekim zemljama ciklična, dok je u drugima strukturni problem, čije rješavanje zahtijeva reforme na tržištu rada i s njim povezanim institucijama.

nastajanju i u Japanu. Srednjoročne prognoze ne pokazuju da će se do 2001. nezaposlenost u Japanu vratiti na razinu prije financijske krize. Kina je i dalje suočena s problemom otpuštanja velikog broja radnika iz državnog sektora. Stope nezaposlenosti nastavile su rasti i u mnogim zemljama Latinske Amerike i ne vide se značajnija poboljšanja u kratkom roku.

Protekla je godina prošla u znaku oporavka i ekonomskog zamaha zemalja pogođenih financijskom krizom. Za to su presudni "povoljni" monetarni uvjeti koji vladaju od sredine 1998. S jačanjem svjetskog gospodarstva, vjerojatno je da će doći do obrata u vođenju monetarne politike i to prema restriktivnijoj monetarnoj politici. Također se očekuje da će velik broj zemalja provoditi fiskalnu konsolidaciju u cilju smanjivanja proračunskih neravnoteža akumuliranih tijekom kriza.

Kako se ukratko može opisati monetarna politika na razini svjetskog gospodarstva u 1999? Već krajem 1998. godine američki FED je triput uzastopno smanjio kamatne stope, što je bio signal i za ostale zemlje širom svijeta. Mnoge zemlje s tržištima u nastajanju, čije su kamatne stope tijekom kriza dostigle ekstremne visine, uspjele su značajno smanjiti kamatne stope, čak i na razine prije krize.

Međutim, u razdoblju od lipnja do listopada 1999. godine FED je dva puta povećavao kamatne stope. To bi moglo označavati točku prekretnicu za globalne monetarne uvjete. U vrlo kratkom razdoblju nakon FED-a to su učinile i Bank of England i monetarne vlasti Hong Konga, a očekuje se da će i više centralnih banaka naročito u razvijenim tržišnim ekonomijama, u slijedećim mjesecima povećati kamatne stope.

Prognozira se da će u 2000. godini Europska centralna banka povećati kamatne stope za područje eura, usmjeravajući na taj način monetarnu politiku na neutralniji put. Slična je prognoza i za aktivnosti centralne monetarne vlasti Velike Britanije, gdje se i u 2000. godini očekuje porast kamatnih stopa. U Japanu, gdje je gotovo preko noći, početkom 1999.

godine, došlo do pada kamatnih stopa skoro na nulu, ne očekuju se u 2000. veće promjene.

Nominalne kamatne stope u velikom broju zemalja s tržištima u nastajanju još uvijek su visoke, u usporedbi s razvijenim zemljama. Tržišta u nastajanju koja su nedavno napustile režim fiksnog tečaja i preuzele fluktuirajući sustav deviznog tečaja ponovno su uspostavile neovisnost monetarne politike. Stoga kamatne stope u tim zemljama ne moraju slijediti svaki potez centralnih banaka u razvijenim ekonomijama.

Suprotno trendu globalne povezanosti monetarne politike između pojedinih zemalja, uglavnom kako bi se povećala međunarodna mobilnost kapitala, nacionalne fiskalne politike u određenoj su mjeri neovisne. Financijska je kriza u zemljama koje su proživjele recesiju, ostavila duboke tragove u fiskalnoj sferi. I tu su, kao i u drugim područjima makroekonomske politike, značajne razlike između razvijenih i nedovoljno razvijenih zemalja. Većina razvijenih ekonomija u Sjevernoj Americi i Europi uspjela je poboljšati svoju fiskalnu poziciju u posljednjih nekoliko godina. SAD su izniman slučaj - one su svoj tridesetogodišnji budžetski deficit 1998. godine preokrenule u suficit; procjenjuje se da će suficit u 1999. godini dostići 140 mrd USD. No, Japan i neka druga tržišta u nastajanju suočila su se s jakim pogoršanjem svoje fiskalne pozicije. U cilju izlaska iz recesije Japan je, kao i mnoge azijske nedovoljno razvijene zemlje, akumulirao velike deficite u javni dug. Procjenjuje se da je u 1999. godini budžetski deficit u Japanu dostigao 10% BDP-a.

Srednjoročne prognoze za razdoblje 2000.-2001. ukazuju na neutralnu ili blago ekspanzivnu fiskalnu politiku za većinu razvijenih zemalja Sjeverne Amerike i Europe. Prognoza za Japan za isto razdoblje restriktivnija je fiskalna politika. Za većinu zemalja s tržištima u nastajanju očekuje se fiskalna konsolidacija u bližoj budućnosti.

Kretanja tečajeva valuta razvijenih zemalja odražavaju razlike u ekonomskom rastu u tim zemljama. Jak dolar nasuprot jena i eura u skladu je s visokim rastom u SAD-u u usporedbi sa stagnacijom u Japanu i relativno niskim rastom u Europi. Za razdoblje 2000.-2001. prognozira se održavanje sadašnje vrijednosti USD u odnosu na jen, uz blagu deprecijaciju u odnosu na euro.

Nakon svega iznesenog može se reći da izgledi svjetskog gospodarstva umnogome ovise o načinu rješavanja postojećih neravnoteža. Prošlogodišnje jesenske prognoze LINK modela pretpostavljaju "glatko" prilagođivanje, s postupnim usporavanjem u Sjevernoj Americi i bržim oporavkom u Europi, te nešto sporijim u Aziji. Međutim, mnogobrojne su neizvjesnosti i rizici koji mogu u potpunosti promijeniti takav scenarij i rezultirati s nižim stopama rasta. Mnoge studije nastojale su u proteklih nekoliko godina prepoznati rizike i analizirati moguće posljedice za svjetsko gospodarstvo. Tako se popularni pesimistični scenarij okreće oko još jednog financijskog potresa, ali ovaj put sa središtem u razvijenim tržištima SAD-a i Europe⁵. Tu se nameće pitanje, bez poznatog odgovora, kolika je vjerojatnost takvog kolapsa na američkom financijskom tržištu i drugo, da li bi učinak na blagostanje bio tako signifikantan, kako to pokazuje simulacija.

I druge opasnosti vrebaju na svjetsko gospodarstvo - daljnja aprecijacija jena može ugroziti oporavak u Japanu, a rast cijena nafte mogao bi ponovno potaknuti inflacijska očekivanja. Ne smiju se zaboraviti ni političke neizvjesnosti u mnogim zemljama.

⁵ Svibanjski sastanak LINK-a izvjestio je, da bi posljedice kolapsa financijskih tržišta u glavnim razvijenim zemljama imale velike i značajne posljedice na rast svjetskog gospodarstva u cjelini. Tako bi smanjenje vrijednosti dionica na tržištima SAD-a i nekoliko glavnih europskih ekonomija za 40%, dovelo do 1.5% gubitka svjetskog BDP-a tijekom 2 godine. I dok bi rast u SAD-u i Europi pao na nešto iznad 0, oporavak u Japanu i nerazvijenim dijelovima Azije bio bi zaustavljen. Učinak na mnoge ekonomije u nastajanju bio bi znatan, naročito za one koje su trgovinom i kapitalom jako ovisne o razvijenim zemljama.

U nastavku slijedi pregled ekonomskih izgleda za pojedine skupine zemalja.

2. PREGLED PO POJEDINIM SKUPINAMA ZEMALJA

2.1. Razvijena tržišna gospodarstva

Sjeverna Amerika

Sjeverna Amerika je i u 1999. godini nastavila brzo rasti - procjenjuje se skoro 4% godišnje. I dok su se SAD susrele s ograničenjima na strani ponude (naročito se to odnosi na tržište rada), Kanada ima višak kapaciteta. Srednjoročne prognoze rasta u razdoblju 2000.-2001. govore o umjerenom rastu u regiji od 2.5-3%.

Intenzitet i trajanje ekonomske ekspanzije u SAD-u iznenadili su mnoge ekonomske analitičare. Nakon snažnog i održivog rasta, koji neprekidno traje duže od 8 godina, gospodarstvo i dalje brzo napreduje po stopi od 4%. Osnovna pokretačka snaga takvog rasta ekspanzija je osobne potrošnje, rast realnih plaća, sve veće povjerenje potrošača i rast cijena vrijednosnica na financijskim tržištima. Investiranje, naročito u informatičku industriju doprinijelo je rastu proizvodnosti i otvaranju novih proizvodnih kapaciteta.

Međutim, svi ti trendovi nisu održivi u srednjem roku. Prvo ograničenje je tržište rada budući da je stopa nezaposlenosti pala ispod 4.5%, što je najniža zabilježena stopa nezaposlenosti u desetljeću. Deficit tekuće bilance dostigao je svoj vrhunac - više od 300 mrd USD u 1999. godini. Treće, sklonost kućanstava ka štednji pala je ispod 0. Sve to ukazuje da je američko gospodarstvo gotovo iskoristilo svoje potencijale ograničene raspoloživim resursima, te da je nužno vanjsko i unutrašnje uravnoteženje. Unatoč kretanjima na tržištu rada i drastičnom skoku cijena nafte, inflacija je i dalje niska. Cijene na malo porasle su u 1999. godini 2%. Fiskalna politika u SAD-u je restriktivna. Državna potrošnja

rasla je sporije od rasta BDP-a i državnih prihoda. Kao rezultat toga ostvaren je višak državnih prihoda od 140 mrd USD u 1999. godini u usporedbi s 58 mrd USD u 1998. Ne očekuje se da će u kratkom roku doći do značajnijih promjena u vođenju fiskalne politike.

Godišnja inflacija u Kanadi, na razini je one američke i iznosi 2%, a predviđa se da će takva biti i u razdoblju 2000.-2001. Uz sadašnju stopu rasta od blizu 4% očekuje se da će se slobodni kapaciteti smanjiti u naredne dvije godine. Istovremeno, oporavak cijena glavnih roba, koje proizvodi i izvozi Kanada, izvor su i poticaj ekonomskoj aktivnosti u Kanadi, ali i prijetnja jačanja inflacijskih pritisaka. No, srednjoročne prognoze ukazuju da će se tim pritiscima moći upravljati, pa se i osnovne značajke monetarne politike neće mijenjati.

Zapadna Europa

Smanjenje svjetske potražnje, naročito izraženo u posljednjem tromjesečju 1998. godine i prvom tromjesečju 1999. godine rezultiralo je u znatnom padu izvoza cijele regije. Najlošije je prošla prerađivačka industrija zbog velike ovisnosti o svjetskim tržištima. Tijekom 1999. godine usporio se i rast investicija koji je bio zabilježen u 1998. Tijekom drugog tromjesečja 1999. došlo je do uzleta ekonomske aktivnosti potaknutog velikim skokom izvoza i oporavkom investicija izazvanih oživljavanjem prerađivačke industrije. Ovi su se trendovi udružili s nekoliko pozitivnih faktora rasta kao što su niska inflacija, poticajna monetarna politika i povećana konkurentnost eura. Tako su tijekom 1999. godine prevladani problemi izazvani svjetskom financijskom krizom. Za proteklu godinu procjenjuje se rast BDP od 2%, a u razdoblju 2000.-2001. rast od 2.5%. Vrlo je ohrabrujuće što je u drugoj polovici 1999. godine u zemljama Zapadne Europe, nakon više mjeseci smanjenja industrijske proizvodnje, došlo do njenog stabiliziranja. Što se tiče poslovnog okruženja, valja naglasiti da je eliminacija tečajnih rizika između 11 zemalja EU i euro zone rezultirala u povećanom broju

spajanja i akvizicija kompanija. Uz to, izdavanjem obveznica denominiranih u euru, izvori financijskih sredstava postali su izdašniji.

Inflacija je u 1999. godini u Europi blago porasla, što se objašnjava rastom cijena nafte i nekih drugih roba. Procjenjuje se da su u protekloj godini cijene na malo rasle u prosjeku 1.5%, a za ovu godinu predviđa se rast od 1.7%.

Zapadnoeuropsko tržište rada nastavlja se sporo oporavljati. Zaposlenost je u prvom tromjesečju 1999. blago rasla, ali nacionalni izvori ukazuju na usporavanje u drugom tromjesečju protekle godine. Usporavanje je koncentrirano uglavnom u prerađivačkoj industriji, dok sektor usluga bilježi znatno bolje rezultate. Stope rasta zaposlenosti u 1999. slične su onima iz 1998. godine, dok se u 2000. godini predviđaju nešto više stope rasta zaposlenosti. Na razini Europe nezaposlenost se kreće oko 10%.

U prvoj polovici 1999. godine zabilježena je znatna deprecijacija eura u odnosu na USD. U siječnju 1999. 1 euro vrijedio je 1.1903 USD. Tijekom ljeta euro se spustio na 1.0105 USD i od tada se sporo oporavlja. U listopadu 1999. za 1 euro moglo se kupiti 1.075 USD. Takav odnos rezultat je trenutnog odnosa snaga europskog i američkog gospodarstva, ali i problema povjerenja, te pitanja neovisnosti Europske centralne banke (ECB). Povjerenje je raslo s izdavanjem euro obveznica. S gospodarskim rastom u euro zoni i smanjivanjem razlika između kamatnih stopa, očekuje se jačanje eura i predviđa se da će u 2000. narasti na 1.13 USD.

Neujednačena uspješnost europskih ekonomija dovela je ECB pred klasičnu dvojbu - treba li svoju politiku uobličivati u skladu s rezultatima cijele euro zone ili treba misliti i brinuti o situaciji u pojedinim zemljama. Rast monetarnih agregata, rast kreditnih zaduženja, kao i neizvjesnosti slijedeće runde pregovora oko plaća, naročito u Njemačkoj, razlozi su za zabrinutost ECB. Ipak, još uvijek nema znakova inflatornih pritisaka.

Stoga se predviđa da će ECB u 2000. godini voditi još neutralniju monetarnu politiku.

U većini zapadnoeuropskih zemalja rast plaća ostao je umjeren, a predviđa se da će se takav trend nastaviti i u 2000. godini.

Fiskalna politika u 1999. općenito je bila neutralna do blago ekspanzivna. Niske razine kamatnih stopa i brži rast doveli su do poboljšanja proračunskih pozicija. Međutim, na smanjenju strukturnog budžetskog deficita nije mnogo učinjeno. Stoga se u vođenju fiskalne politike u razdoblju 2000.-2001. preporuča veća restriktivnost.

Može se reći da su ukupni ekonomski izgledi za cijelu regiju povoljni - ne očekuju se veće promjene u kretanju nezaposlenosti, rast plaća je umjeren, inflacija je niska i stabilna, kamatne stope pogoduju investiranju, tečaj eura je konkurentan, jaka je i domaća i inozemna potražnja, a visoka razina povjerenja potrošača govori u prilog stabilnih stopa štednje.

No kakva je situacija u pojedinim europskim zemljama? Velika Britanija i Francuska mnogo su jače, nego što se to ranije pretpostavljalo, a Njemačka i Italija ostvarile su slabije ekonomske rezultate od predviđenih.

Francuska je doživjela snažan rast potrošnje potaknut kontinuiranim otvaranjem radnih mjesta. I podaci o industrijskoj proizvodnji pokazuju znakove kontinuiranog ubrzanja. Velika Britanija se suočila s neočekivanim rastom izdataka osobne potrošnje koji je potican jakim rastom cijena nekretnina. Izvoz je prilično neočekivano počeo rasti unatoč snazi nacionalne valute, uzrokujući pozitivne preokrete u prerađivačkoj industriji.

Njemačko je gospodarstvo ostvarilo nešto lošije rezultate u 1999. godini, ali zato svi makroekonomski pokazatelji najavljuju povoljnije razdoblje

u 2000.-2001. Prognozira se da je BDP u protekloj godini rastao 1.8%, a da će u 2000. taj rast iznositi 2.6%. S jenjavanjem posljedica financijske krize počinje se oporavljati i potražnja za njemačkim izvozom. Tako je u 1999. godini izvoz rastao 2.8%, a uvoz 3.8%. Prognozira se da će u 2000. godini izvoz rasti 7%, a uvoz nešto sporije, 6%. Iako je osobna potrošnja, u početku godine kratkotrajno usporila, za 1999. i 2000. godinu prognozira se stabilan rast od 2%. U skladu s namjerom smanjivanja državnih izdataka, o čemu se intenzivno raspravlja, prognoziran je rast državne potrošnje od 0.4%. U proljeće 1999. godine stopa nezaposlenosti ponovno je počela rasti. Stopa nezaposlenosti u protekloj je godini iznosila 9.7% i niža je od one evidentirane 1998. godine (10.6%). Prognozira se da će u 2000. godini nezaposlenost iznositi 10.2%. Nakon umjerenosti u razdoblju 1996-1998. politika plaća u protekloj je godini postala agresivnija. Međutim, zbog nepovoljne situacije na tržištu rada očekuje se umjereniji rast plaća od 2 do 3%. Ohrabrujući je rast investicija u njemačkom gospodarstvu. Rast kapitalnih investicija u 1999. bio je 3.9%, a u 2000. prognozira se rast od 4.8%. Po prvi put nakon 1994. godine rastu, iako sporo, investicije u građevinarstvo. Unatoč povećanju ukupne potražnje u njemačkom gospodarstvu inflacija će i u 2000. godini biti niska - oko 2.3%.

Italija se još uvijek bori s učincima fiskalne konsolidacije i gubitkom konkurentnosti, koji je povezan s ulaskom u monetarnu uniju. Predviđa se da će u 1999. godini BDP rasti po stopi od 1.1%. Srednjoročne prognoze ukazuju na ubrzavanje rasta BDP-a u 2001. godini kada se predviđa rast od 2.6%. Prema knjigama narudžbi očekuje se rast i industrijske proizvodnje u narednom razdoblju, koji je ipak nešto slabiji od rasta industrije u Njemačkoj i Francuskoj. Izvozni rezultati i dalje zabrinjavaju. U prvom tromjesečju 1999. godine izvoz se smanjio 5%, a u drugom više od 2%. U drugoj polovici godine došlo je do oporavka, tako da se za cijelu 1999. godinu prognozira rast od 0.2%. S očekivanim oporavkom u drugim europskim zemljama očekuje se i oporavak izvoza u 2000. godini (5.8%) i 2001. godini (7.2%). Talijanski uvoz u 1999. godini rastao je 3.5%, a u narednom se razdoblju predviđaju stope rasta

uvoza između 7 i 8%. Domaća potražnja u protekloj je godini rasla 1.9%. Pritom je osobna potrošnja rasla 1.7%, a javna potrošnja 1.3%. U razdoblju 2000.-2001. godina očekuje se rast domaće potražnje između 2.1 i 2.6%. Cijene na malo promijenile su se u 1999. godini u odnosu na 1998. godinu 1.7%. Očekuje se da će inflacija (izražena promjenom cijena na malo) u 2000. godini porasti za 1.9%, a zatim će uslijediti usporavanje rasta inflacije i približavanje stope inflacije stopama drugih europskih ekonomija.

Postavlja se pitanje zašto Italija zaostaje za drugim ekonomijama Europske unije. Jedan od razloga je dugoročno fiskalno prilagođivanje zbog visokog javnog duga. Drugi je razlog nešto viša stopa inflacije, koja je povezana sa stagnacijom proizvodnosti rada i nižom konkurentnošću u sektoru usluga. Stoga su pred Italijom strukturne reforme i izazovi da nadoknadi zaostatke u odnosu na jače europske ekonomije.

Budući da su Italija i Njemačka zemlje koje su najviše izgubile zbog kolapsa vanjske potražnje, jer su njihov izvoz i industrijska struktura bile naročito osjetljive na krizu, očekuje se da bi upravo one iz najavljenog ekonomskog zamaha i rasta izvoza trebale izvući i najviše koristiti. U slijedećoj su tablici prikazani izabrani pokazatelji gospodarskih kretanja u razvijenim tržišnim gospodarstvima Europe.

Tablica 2
**IZABRANI POKAZATELJI GOSPODARSKIH KRETANJA U
 EUROPSKIM RAZVIJENIM TRŽIŠNIM GOSPODARSTVIMA PREMA
 SREDNJOROČNIM PROGNOZAMA**

- godišnje stope promjena -

	BDP					IZVOZ				
	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
Austrija	3.3	1.9	2.3	2.6	2.9	6.2	1.7	4.5	4.8	7.8
Belgija	2.9	1.4	2.6	2.5	2.5	4.2	3.3	5.6	5.6	5.7
Danska	2.7	1.7	1.5	1.9	2.5	1.3	2.8	3.6	3.9	4.1
Finska	4.9	3.2	3.3	3.4	3.2	6.6	3.1	5.5	5.9	6.0
Francuska	3.4	2.4	2.9	3.0	3.4	6.6	1.7	4.0	4.8	5.0
Grčka	3.6	3.5	3.7	3.9	4.0	9.2	5.9	6.6	6.7	7.3
Irska	8.1	6.6	6.4	5.8	5.7	20.5	11.8	12.6	7.9	7.5
Italija	1.4	1.1	2.0	2.6	2.5	1.2	0.2	5.8	7.2	7.3
Nizozemska	3.0	3.0	2.4	0.9	1.8	6.4	3.7	5.2	2.2	3.8
Norveška	1.8	0.3	3.8	3.7	3.5	2.3	4.4	7.0	5.2	5.7
Njemačka	2.2	1.7	2.4	2.1	2.0	7.0	3.1	7.9	6.1	5.0
Portugal	3.6	2.9	2.7	2.4	2.6	9.3	6.6	6.4	6.7	7.6
Španjolska	3.8	3.2	2.5	3.0	3.0	7.8	6.0	6.9	8.9	10.1
Švedska	2.6	3.8	3.2	2.6	2.4	6.9	5.0	5.6	6.0	6.1
Švicarska	2.1	1.1	1.6	2.3	2.3	6.3	-0.2	8.6	5.4	4.1
Velika Britanija	2.2	1.4	2.6	3.4	2.8	2.0	-0.7	4.9	7.2	7.3

Nastavak tablice 2

- godišnje stope promjena -

	UVOZ					DEFLATOR OSOBNE POTROŠNJE				
	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
Austrija	5.9	2.4	4.5	4.9	6.9	0.9	0.9	1.2	1.4	1.8
Belgija	12.2	1.8	6.9	5.6	6.5	1.0	1.0	1.6	1.9	1.8
Danska	6.2	1.0	2.4	2.1	3.8	1.8	1.8	2.3	1.7	1.9
Finska	8.1	3.4	6.5	6.6	6.2	1.1	1.1	1.7	2.2	2.0
Francuska	8.3	3.2	4.4	5.5	4.8	0.7	0.7	1.1	1.7	1.8
Grčka	5.7	5.1	6.4	6.1	6.4	4.7	4.7	2.0	1.9	2.1
Irska	23.2	12.7	12.0	8.6	8.0	3.7	3.7	3.9	3.5	3.1
Italija	6.1	3.5	6.5	7.9	7.5	2.4	2.4	2.1	1.6	1.9
Nizozemska	7.7	4.7	5.4	3.5	3.4	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7
Norveška	8.2	-1.4	0.0	7.2	6.1	2.4	2.4	2.1	1.9	2.4
Njemačka	8.5	6.1	6.7	5.9	5.3	0.9	0.9	1.3	1.3	1.5
Portugal	12.3	8.3	6.8	6.2	6.6	2.8	2.8	2.8	2.7	2.6
Španjolska	10.3	11.6	11.0	11.8	12.4	1.5	1.5	2.1	2.1	2.2
Švedska	6.1	1.5	6.0	4.6	5.1	0.4	0.4	1.2	1.4	1.3
Švicarska	6.3	-0.2	8.6	5.4	4.1	0.2	0.2	0.3	0.4	0.6
Velika Britanija	8.5	3.9	4.9	5.8	5.7	2.0	2.0	2.3	2.4	2.6

Izvor: Vidi tablicu 1.

2.2. Ekonomije u tranziciji

Zajednica nezavisnih država

Ekonomska situacija u toj grupaciji umnogome je određena zbivanjima u Rusiji, koja je glavni proizvođač i vanjskotrgovinski partner u toj regiji. Ekonomski rezultati tih zemalja počeli su se pogoršavati početkom 1998. godine snižavanjem svjetskih cijena roba (nafta i industrijski materijali). Slijedeće veliko pogoršanje nastupilo je u kolovozu kao posljedica financijske krize u Rusiji. U tom je razdoblju došlo do potpunog sloma trgovinske razmjene unutar cijele grupe.

Rusko gospodarstvo i dalje je u teškoj situaciji s velikim razlikama u pojedinim sektorima gospodarstva. Domaća je potražnja slaba što je rezultat pada realnih dohodaka koji je uslijedio nakon devalvacije nacionalne valute i kraha bankarskog sustava. Potrošnja i prodaja na malo, u realnim izrazima, nalaze se na razini 80-85% 1998. godine. Udio investicija u BDP-u pao je u prvom tromjesečju 1999. na 12%, u usporedbi sa 17% u 1998. godini, a kapitalni izdaci ostali su nepromijenjeni.

Ipak se za gospodarstva ZND-a predviđa blag i postupan oporavak. Poboljšanja u Rusiji osnivaju se na supstituciji uvoza u sektorima poput proizvodnje robe široke potrošnje, prehrambene industrije, strojogradnje i tekstilne industrije, čija je proizvodnja u razdoblju siječanj-srpanj 1999. rasla u prosjeku 8%. Makroekonomska politika je u 1999. godini bila restriktivna što je zaustavilo deprecijaciju nacionalne valute početkom svibnja i "spustilo" inflaciju na 1-2% mjesečno. Povećani naponi u prikupljanju poreznih prihoda i više cijene nafte povećale su i državne prihode što se pozitivno odrazilo na stanje proračuna. Potpomognuta makroekonomskom stabilnošću i znatnom deprecijacijom rublje, industrijska se proizvodnja u Rusiji prestala smanjivati u razdoblju ožujak-travanj. Tako je u prvih 6 mjeseci 1999. industrijska proizvodnja rasla po stopi višoj od 3% (u cijeloj ZND industrijska je proizvodnja rasla 2.3%), iako se u cijelom razdoblju BDP i dalje smanjivao, prosječno za

oko 1%. Unatoč velikoj deprecijaciji rublje, nije bilo značajnijeg povećanja izvoza, osim u sektoru energije. Procjenjuje se da je u 1999. godini Rusija ostvarila blago povećanje BDP-a u odnosu na 1998. godinu.

Kazahstan i Ukrajina, druge dvije velike ekonomije u regiji, također su u dubokoj recesiji. U prvoj polovici 1999. BDP se smanjio u obje zemlje za oko 3%, što je imalo snažan učinak na ostale manje ekonomije u regiji. Procjenjuje se da je u drugom dijelu godine došlo do oporavka, tako da za cijelu 1999. godinu gospodarstvo Kazahstana iskazuje pad od 2.5%, a gospodarstvo Ukrajine 2%. Izgledi su nešto povoljniji samo za zemlje izvoznice svjetskih roba. Tako su samo Azerbejdžan, Tadžikistan i Turkmenija ostvarili blago povećanje izvoza u usporedbi s 1998. godinom. Uz njih su Armenija, Bjelorusija, Gruzija i Uzbekistan zabilježili skromne stope rasta realnog BDP-a u prvih 6 mjeseci 1999. godine.

Ishodi za cijelu regiju u 2000. godini u najvećoj mjeri ovise o ekonomskim zbivanjima u Rusiji. Ako će oporavak Rusije dovesti do održivog rasta i povećanja uvozne potražnje izgledi regije da se izvuče iz trenutne stagnacije značajno će se poboljšati.

Baltičke države

Na gospodarstva baltičkih zemalja također je snažno utjecala recesija u Rusiji, jer se značajan dio izvoza baltičkih zemalja, namijenjenog ZND-u, u kratkom roku nije mogao preusmjeriti na druga tržišta. Recesija je bila izražena naročito u prvom tromjesečju 1999. godine kada se BDP u Estoniji smanjio 5.8%, u Latviji 2.3% i u Litvi 5.7%. Iako intenzitet pada može biti prenaplašen, ako se uspoređuje s visokim stopama rasta zabilježenim 1998. godine, on ipak odražava osjetljivost malih ekonomija na vanjsko okruženje. Unatoč uspješnoj diverzifikaciji njihove trgovine, pa i skretanja trgovinskih tokova (od Rusije), te uspješnoj transformaciji gospodarstva posljednjih godina, baltičke su države i dalje vrlo ovisne o

uskom izvoznom tržištu, te ruskom tržištu. Rusija je unatoč velikom smanjenju svog udjela u vanjskotrgovinskoj razmjeni baltičkih država, krajem 1998. godine i dalje sudjelovala 13-16% u izvozu i 8-20% u uvozu.

Smanjena razina ekonomske aktivnosti nepovoljno je utjecala i na državni proračun u tim zemljama, tako da se sve tri zemlje nalaze u procesu smanjivanja državnih izdataka.

Procjenjuje se da je rast u Estoniji u 1999. godini iznosio 0.4%, a u Litvi između 1 i 1.5%. U jesenskim je mjesecima bilo znakova oporavka - porast investicija i prometa u trgovini na malo. Ohrabruju podaci o porastu priljeva stranog kapitala, koji se vraća nakon kratkog razdoblja nepovjerenja investitora i kašnjenja u procesu privatizacije. Inflacija je niska - indeks rasta cijena na malo kreće se oko 2%, a proizvođačke cijene pale su posljednjih mjeseci. Deficit tekuće bilance tih zemalja se smanjio, uglavnom zbog smanjenja uvoza.

Očekivani oporavak u zemljama Zapadne Europe, glavnim trgovinskim partnerima, intenzivirat će oporavak baltičkih zemalja. Izgledi za razdoblje 2000.-2001. bit će poboljšani nastavkom ekonomskih reformi, uključujući privatizaciju velikih infrastrukturnih objekata, i povećanim priljevom stranog kapitala. Aspiracije za rani ulazak zemalja u Europsku uniju, a koje dijele sve političke stranke, snažan su dodatni poticaj i garancija za vođenje odgovorne politike u srednjem roku.

Srednja i Istočna Europa

Ekonomski rezultati zemalja Srednje i Istočne Europe u 1999. lošiji su od očekivanih. U zemljama Srednje Europe, proizvodnja i izvoz rasli su vrlo sporo u prvom dijelu 1999, a u najvećem broju zemalja Istočne Europe su se smanjivali. Glavni uzrok takvih kretanja bila je oslabljena globalna potražnja. Tu se prvenstveno misli na spori rast u zemljama Zapadne

Europe i na gubitak ruskog tržišta nakon devalvacije rublje u kolovozu 1998. godine. Ratne operacije na Kosovu naročito su utjecale na ekonomska zbivanja u zemljama Jugoistočne Europe - prekid trgovinskih tokova, smanjenje prihoda od turizma, odgađanje stranih investicija i strukturnih reformi, kao i povećanje troškova kapitala na međunarodnim financijskim tržištima. Intenzitet tih posljedica razlikuje se između pojedinih zemalja, s procjenama gubitka BDP-a koje se kreću od 2% za Albaniju do 50% za Jugoslaviju.

Pored negativnih vanjskih faktora, javljaju se i domaći. To je smanjenje domaće potražnje zbog restriktivne fiskalne i monetarne politike koja se primjenjuje kao odgovor na visoke deficite tekuće bilance zabilježene u 1998. godini. Gotovo sve zemlje regije precijenile su svoje izgleda u 1999. godini. I proračunski prihodi niži su od predviđenih, tako da su gotovo sve zemlje prišle programima štednje i konsolidaciji državnih proračuna.

Unatoč ograničavanju/smanjivanju uvoza i privremenoj deprecijaciji realnih tečajeva valuta nekih zemalja, trgovinske su se bilance u 1999. godini i dalje pogoršavale. Smanjenje izvoza glavni je razlog. Deprecijacija tečaja i povoljniji odnosi izvoznih i uvoznih cijena (uvjeta razmjene) u početku 1999. godine nisu dali očekivani poticaj tranzicijskim ekonomijama. Kako su izgledi za vanjsko zaduživanje (osim za Mađarsku i Poljsku) neizvjesni, strane direktne investicije su, kao izvor financiranja deficita tekuće bilance, postale još značajnije u 1999. godini.

U većini zemalja Srednje Europe u prvoj polovici 1999. godine inflacija se nastavila smanjivati. Međutim, za razliku od 1998. godine kada su niske cijene na svjetskom tržištu dovele do niske domaće inflacije, protekle je godine dezinflacija bila rezultat smanjene ukupne potražnje, domaće i uvozne. Usporavanje inflacije trebalo je potaknuti investicije. Međutim, regija nije iskoristila koristi od dezinflacije. Iako su uvjeti na strani ponude postupno "relaksirani" tijekom prve polovice 1999. godine, realne kamatne stope i dalje su ostale visoke u Češkoj, Mađarskoj i

Poljskoj, obeshrabrujući na taj način investicije. Oprezan pristup pri smanjivanju kamatnih stopa objašnjava se problemima u bankarskom sustavu tranzicijskih zemalja.

U trećem tromjesečju 1999. godine, zbog rasta cijena na svjetskim tržištima inflacija je počela rasti u većini zemalja regije. Mađarska je npr. svoje prognoze inflacije morala korigirati na više. Poljska je u rujnu, kako bi spriječila rast inflacije, povisila kamatne stope. Svaka daljnja ekspanzija monetarne politike u tranzicijskim zemljama ovisit će o njihovoj fiskalnoj situaciji (to se naročito odnosi na Mađarsku i Poljsku).

Čini se da su stabilne ekonomije u regiji prevladale rusku financijsku krizu iz 1998. To se prvenstveno odnosi na Mađarsku i Poljsku koje su obnovile svoj pristup međunarodnim tržištima kapitala i izbjegle su pritiske na nacionalne valute. Slovenija je zbog jake kontrole nad kratkoročnim tokovima kapitala ostala zaštićena od financijskih lomova iz 1998. godine. Međutim, za druge je zemlje trošak posuđivanja kapitala na međunarodnim tržištima i dalje visok.

Procjenjuje se da je većina srednjoeuropskih zemalja u prošloj godini ostvarila rast na koji je utjecao ekonomski zamah u Europskoj uniji. U Češkoj je oporavak potaknut izvozom i vladinim programom revitalizacije izvukao zemlju iz recesije. U Slovačkoj su mjere štednje i restrukturiranja rezultirale negativnim rastom u drugoj polovici 1999. godine. Oporavljeni mađarski izvoz u Austriju i Njemačku već je potaknuo rast industrijske proizvodnje. Za Poljsku je pak za poticaj rasta proizvodnje značajnija veličina domaćeg tržišta i domaće potražnje.

Slovensko je gospodarstvo u 1999. godini ostvarilo dobre rezultate unatoč bojaznima oko srpanjskog uvođenja PDV-a. Poticana domaća potražnja dovela je do rasta BDP-a od 3.2%. Prognozira se daljnje ubrzanje rasta u 2000. (3.7%) i 2001. godini (4%). Osobna je potrošnja rasla više od 11%, a javna skoro 12%. Za naredno se razdoblje predviđa stabilan rast osobne potrošnje i znatno usporavanje rasta javne

potrošnje. Inflacija je ostala u očekivanim rasponima i u protekloj je godini iznosila 6.8%. Ono što je iznenadilo analitičare, pojava je vanjske i unutarnje neravnoteže u prvom dijelu godine, no procjenjuje se da su kretanja u drugom polugodištu to neutralizirala. Tako je u prvih šest mjeseci 1999. godine trgovinski deficit povećao svoj udio u BDP-u na 9.3%, deficit tekućeg računa na 4.8%, a budžetski deficit popeo se na 2% BDP-a. Ekonomsku politiku Slovenije u slijedećem će razdoblju obilježiti naponi za približavanje Europskoj uniji. Posljednjih godina, zemlje Europske unije u slovenskoj vanjskotrgovinskoj razmjeni sudjeluju sa 70%. Taj udio i dalje se povećava, što oslabljuje pregovarački položaj Slovenije u trgovinskim pitanjima. Stoga je poželjna diverzifikacija vanjskotrgovinskih tokova, naročito s neeuropskim dijelom OECD-a i zemljama sudionicama Pakta o stabilnosti.

Za razliku od srednjoeuropskih zemalja, Jugoistočna je Europa u mnogo težoj situaciji. Širok spektar strukturnih problema u mnogim sektorima, te restrukturiranje u Bugarskoj i Rumunjskoj uvjetuje smanjenje proizvodnje u posljednjem tromjesečju 1999. godine.

Za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Jugoslaviju izgledi za rast u velikoj mjeri ovise o aktivnostima Europske unije i spremnosti razvijenih zemalja Zapadne Europe da pomognu u prevladavanju ekonomskih posljedica kosovske krize.

Na kraju se može reći da će ekonomskom politikom tranzicijskih zemalja u narednom razdoblju dominirati programi i mjere za ispunjavanje uvjeta za približavanje Europskoj uniji, ekonomskih i političkih. Europska unija je u prosincu prošle godine pozvala još 5 tranzicijskih zemalja na početak formalnih pregovora o pristupanju Uniji. To su Latvija, Litva, Slovačka, Bugarska i Rumunjska. Otprije su u tom krugu još Češka, Estonija, Mađarska, Poljska, Slovenija i Malta. Mnoge su zemlje u svojim programima kao krajnji rok pristupanja navele siječanj 2003. godine.

Prema mnogim je analitičarima⁶ taj rok suviše optimističan, jer su usklađivanja i promjene potrebne na mnogim područjima, a naročito u području poljoprivredne politike i politike zaštite okoliša.

Srednjoročne prognoze kretanja izabranih ekonomskih veličina za određene tranzicijske zemlje iznose se u tablici 3.

Tablica 3
**IZABRANI POKAZATELJI GOSPODARSKIH KRETANJA U
TRANZICIJSKIM ZEMLJAMA PREMA SREDNJOROČNIM
PROGNOZAMA**

- godišnje stope promjena -

	BDP					IZVOZ				
	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
Mađarska	5.0	4.0	4.6	5.3	5.3	34.6	14.5	11.2	12.0	12.0
Poljska	4.8	3.7	4.3	5.7	6.3	8.0	5.8	7.8	9.2	9.3
Rumunjska	-7.2	-4.2	2.0	4.4	8.3	1.5	-13.8	3.8	4.5	14.5
Rusija	-6.1	1.1	0.8	1.4	3.3	4.5	-5.6	2.1	0.2	1.6
Bugarska	3.5	1.0	4.3	4.5	4.5	-6.0	-15.4	6.8	12.1	10.9

Nastavak tablice 3

- godišnje stope promjena -

	UVOZ					DEFLATOR OSOBNE POTROŠNJE				
	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
Mađarska	31.0	9.3	9.2	9.3	9.6	14.9	8.5	7.4	6.4	8.1
Poljska	13.3	6.7	9.3	10.1	9.8	11.1	8.2	7.9	7.7	7.5
Rumunjska	8.0	-13.5	4.4	4.2	17.2	58.9	52.8	39.3	31.9	36.7
Rusija	-27.5	-22.4	3.3	22.6	9.5	29.8	77.3	31.0	14.2	6.1
Bugarska	13.6	-12.3	7.7	10.8	8.2	19.9	0.0	2.5	3.2	3.1

Izvor: Vidi tablicu 1.

⁶ Vidjeti na pr. "Chase", siječanj 2000.

2.3. Istočna Azija

Četiri ekonomije Istočne Azije pogođene financijskom krizom 1997. godine (Hong Kong, Indonezija, Malezija i Republika Koreja) oporavljaju se brže nego što se očekivalo. Već su u prvom polugodištu 1999. godine bili vidljivi znakovi oporavka: proizvodnja je rasla, inflacija se prilično brzo smanjivala, stopa nezaposlenosti je padala, iako je još uvijek bila visoka.

Iznimne rezultate postiže Republika Koreja. Procjenjuje se da je rast BDP-a u 1999. godini iznosio 9%. Čak i Indonezija koja je kasnila u oporavku, u drugom je tromjesečju prošle godine pokazala određene znakove vitalnosti.

Devizni tečajevi zemalja umnogome su se oporavili. Suficit tekuće bilance, iako ponešto smanjen zbog rasta uvoza i dalje je znatan.

Oporavak u istočnoazijskim zemljama podržava ekspanzivna politika - porast osobne potrošnje, prilagodbe zaliha i rast izvoza. Unatoč visokoj nezaposlenosti i smanjenim realnim plaćama, osobna se potrošnja počela oporavljati kao rezultat poticajne politike, rasta cijena vrijednosnica na financijskim tržištima i obnovljenog povjerenja potrošača. S druge pak strane, osim u Republici Koreji, poslovne investicije i dalje se smanjuju što je vezano uz velike viškove kapaciteta, oprezno odobravanje kredita od strane banaka i tome slično. Ipak, čini se da je i tu došlo do usporavanja negativnih trendova.

Izvoz u tim zemljama raste, što je rezultat rasta prometa u regionalnoj trgovini, rasta potražnje u Europi i SAD-u, kao i povoljne situacije na tržištu kompjutorske i ostale elektronike. Ostvaren je rast i u sektoru usluga, što pozitivno utječe na rast industrijske proizvodnje u regiji (osim u Indoneziji, gdje se oporavlja poljoprivreda). U odnosu na 1998. godinu, veličina uvoza u protekloj se godini brzo povećavala. Povećani priljev stranog kapitala u regiju utječu na rast deviznih rezervi tih zemalja,

na rast cijena vrijednosnica i na mogućnosti tih zemalja da uvoze različite robe.

I druge zemlje u regiji oporavljaju se od blage recesije u prvoj polovici 1999. godine. U Singapuru se oporavlja i prerađivački i uslužni sektor. U Filipinima je oporavak za sada ograničen samo na poljoprivrednu proizvodnju. Kina i Hong Kong nakon duboke recesije u prvom tromjesečju 1998. godine, u drugom su se tromjesečju 1999. godine polako približile pozitivnim stopama rasta zahvaljujući sve većoj potražnji u regiji. U Singapuru, Kini i Hong Kongu naročito se brzo oporavlja turizam i bankarski sektor.

Srednjoročne prognoze za razdoblje 2000.-2001. ukazuju na daljnji oporavak gospodarstva u regiji. Za 2000. godinu predviđa se rast između 5 i 7%. U pokretačke faktore ubrajamo ekspanzivnu domaća politiku, rast cijena vrijednosnica, rast obujma trgovine i povećane izdatke za osobnu potrošnju. Međutim, nekoliko je faktora koji ugrožavaju taj rast. Teret velikog javnog duga mogao bi ograničiti rast u nekim zemljama. Odgađanje primjene strukturnih reformi u Indoneziji i Tajlandu smanjilo bi izdašnost inozemnih kredita, a ne smiju se zaboraviti ni političke neizvjesnosti. Daljnji rast cijena nafte mogao bi imati značajne posljedice na inflaciju i bilance plaćanja tih zemalja.

Očekivani uzlet u svjetskom gospodarstvu u razdoblju 2000.-2001. utjecat će na oporavak svjetske trgovine. Najznačajniji vanjskotrgovinski partneri Hrvatske su zemlje Europske unije, stoga je za Hrvatsku posebno ohrabrujuća najava optimističnih rezultata u tim gospodarstvima. U tablici 4 prikazan je izvoz Hrvatske po zemljama namjene u razdoblju 1997-1999. Međutim, oporavak hrvatskog izvoza u narednom će razdoblju ovisiti i o restrukturiranju hrvatskih poduzeća te njihovoj konkurentnosti na europskim tržištima, ali i o njihovoj agresivnosti u osvajanju novih potencijalnih tržišta Jugoistočne Azije, Latinske Amerike i Kine. Ne smije se smetnuti s uma i približavanje/uključivanje Hrvatske u regionalne trgovinske sporazume i integracije.

Tablica 4.
IZVOZ HRVATSKE PO ZEMLJAMA NAMJENE U RAZDOBLJU 1997.-1999.

	1997.		1998.		1999. (I-XI)	
	u mil USD*	Udio	u mil USD*	Udio	u mil USD*	Udio
UKUPNO	4170	100.0	4541	100.0	3857	100.0
Razvijene zemlje	2266	54.3	2376	52.3	2181	56.5
- EU	2074	49.7	2161	47.6	1912	49.6
Njemačka	745	17.9	766	16.9	617	16.0
Italija	787	18.9	801	17.6	705	18.3
- EFTA	49	1.2	79	1.7	106	2.7
- Ostalo	142	3.4	135	3.0	163	4.2
Ostale zemlje	1904	45.7	2164	47.7	1676	43.5
- CEFTA	694	16.6	603	13.3	524	13.6
- Ostale europske zemlje u razvoju**	973	23.3	1009	22.2	770	20.0
- Ostalo	237	5.8	552	12.2	382	9.9

*Iznosi u tekućim USD.

** Albanija, Bjelorusija, BiH, Estonija, Jugoslavija, Letonija, Litva, Makedonija, Malta, Moldavija, Rusija, Ukrajina.

Izvor: Državni zavod za statistiku RH.